

नेपालका ठूला बाढीबाट प्राप्त अनुभव

औं
११

भुकम्पीय
जोखिम मुलुक

औं
३०

पानीजन्य विपद्को
जोखिम मुलुक

२०६५ साल भदौ २
गते कोसी नदीको
पूर्वी तटबन्ध अचानक
भत्किँदा सुनसरी
जिल्लाका हरिपुर,
श्रीपुर, पश्चिम
कुसवाहा करिब
५० हजार मानिसहरू
पूर्णरूपमा विस्थापित
भएका थिए ।

कोसीको पीडा

- २०६५ साल भदौ २ गते कोसी नदीको पूर्वी तटबन्ध अचानक भत्किँदा सुनसरी जिल्लाका हरिपुर, श्रीपुर, पश्चिम कुसवाहा करिब ५० हजार मानिसहरू पूर्णरूपमा विस्थापित भएका थिए ।
- सुनसरी हरिपुर गाविसकी शान्तीदेवी मण्डलले आफ्ना बाबुसहित सबै सम्पत्ति गुमाएकी थिइन् र कैयौँ दिनसम्म बगरमा खुला आकशमुनि बिताइन् ।
- “बाढी गाउँमापस्दा हामी पूर्ण रूपले आशाहीन भयौँ” कोसी पीडितहरूको आपत्कालीन आवासका लागि निर्माण गरिएको शिविरको ‘ए’ ब्लकमा बस्ने

१९ वर्षीया अनिता सादाले भनिन् । २०६५ साल भदौ २ गतेको कोसीको बाढीको समयमा उनी सात महिनाकी गर्भवती थिइन् । त्यसबेला उनको परिवारले एकहप्तासम्म भोकभोकै कोसीको बगरमा बिताएको थियो ।

- ‘बाढीले डुबाउ नै लागिसकेको थियो, मानिसहरू चिच्याइरहेका थिए, पूरै गाउँ जलमग्न भएको थियो । मुस्किलले केही सामानसँगै हामी भागेर बाँच्न सफल भयौँ’ अधिकांश कोपीडितको भनाइ यही थियो ।
- कोसीको बाढीबाट पीडित बनेकी कवुतरी साहनीको अनुभव पनि घतलाग्दो छ । स्वास्थ्य प्रवर्द्धन तथा जोखिम न्यूनीकरणका लागि ज्ञान

नेपालमा २०५० सालमा
गएको बाढी र पहिरो
५८ वर्षको अवधिको
सर्वाधिक क्षतिकरक
विपद् थियो ।

महत्वपूर्ण हुन्छ भन्ने कुरा उनले स्वीकार गरेकी छिन् । स्वयंमसे वकहरूको सहयोग र जनस्वास्थ्य सुधार समितिमा संलग्न भएपछि उनले आफ्नो परिवार र समुदायिक स्वास्थ्यमा निकै भिन्नता आएको महसुस गरेकी छिन् । उनी भन्छिन्, 'यस्तो सुविधा, समझदारी र सहयोग पहिले पाएको भए मैले आफ्नो छोरा गुमाउने थिइन । सरसफाइमा सुधार गरी धेरै मानिसलाई फाडापखाला र अन्य रोगबाट बचाउन सकिन्छ । अहिले थाहा पाएँ -अज्ञानले बिगार्छ र ज्ञानले सुधारछ ।

- खेतीपाती गरेर जीविकोपार्जन गर्दै आएकी शान्तिदेवीका दुई छोरा अपाङ्ग छन् भने एउटा भारतमा छन् । बाढीका कारण उनले घरसहित एकहल गोरु, तीन विघा जमिन गुमाइन् । उनका श्रीमान् कोसी किनारमा मजदुरी गर्छन् जुन नियमित हुँदैन । उनी भन्छिन् - दुःख गहिरो छ । बाढीको श्रापले सबै सम्पत्ति गुम्यो । साँझको ८ बजे म र मेरा अपाङ्ग छोराछोरी भाग्न सकेनौं । पछि गाउँलेको सहयोगमा किनारमा आउन सफल भयौं । अब त पीडा बिसर्न हामीले सकारात्मक कुरामा बढी ध्यान दिनु पर्छ ।
- बाढी आएपछि श्रीमान् नभएको अवस्थामा नुनादेवी तीन छोराछोर

ीसहित गाउँलेसगैँ भागेकी थिइन् । उनी नौ महिनाकी गर्भवती थिइन् । उनले आफूसँग बालबच्चाबाहेक केही सामान ल्याउन पाइन् । चर-पाँच दिनसम्म भोकै र खाला आकाशमुनि वस्तुपर्दाको पीडा निकै ठूलो थियो ।

२०५० सालको बाढीको पीडा

नेपालमा २०५० सालमा गएको बाढी र पहिरो ५८ वर्षको अवधिको सर्वाधिक क्षतिकरक विपद् थियो । त्यस वर्ष गएको बाढीबाट भएको क्षति यस्तो थियो

क्षति भएको क्षेत्र	क्षति
मृत्यु	१,३३६
वेपत्ता	१६३
प्रभावित परिवार	८५,२५४
घरपालुवा जनावर	२५,४२५
पूर्ण क्षतिग्रस्त घर	१७,११३
खेतीयोग्य भूमि (हेक्टरमा)	५,५८४
आर्थिक क्षति (रुपैयाँ हजारमा)	४९,००,०००

- यस बाढीबाट भएको क्षतिको सङ्कलन पूर्ण रूपमा हुन नसकेको जनगुनासो आएको थियो, त्यसले क्षतिको मात्रा अझै धेरै थियो भन्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।
- पूर्व सूचना तथा चेतावनी प्रणालीको अभावका कारण बढी क्षति भएको थियो । मौसमी सूचना प्रवाहमा मौसम विज्ञान

विभागको भूमिका शून्यजस्तै रहेको थियो ।

- सुरक्षित स्थानको पहिचान गरी बसोबास गर्ने प्रचलन नभएको कारण नै पहिरोको जोखिम बढेको निष्कर्ष विभिन्न अध्ययनले निकालेको पाइन्छ ।
- सरकारसँग स्रोतको अभाव र विपद्को सामना गर्ने संस्थागत कमजोरीका कारण पहिरो र बाढी थामिइसकेपछि पनि मानवीय क्षति बढेको थियो ।
- बाढीपछि फैलिएको महामारीले समेत धेरै मानिसको मृत्यु भएको थियो । यद्यपि सो समयमा बाढी पहिरो वा प्रकोपका घटना र त्यसबाट भएको क्षतिको पूर्ण अभिलेख उपलब्ध छैन ।
- बाढी प्रभावित क्षेत्रमा तत्कालीन र राजपरिवारका सदस्यको समेत भ्रमण भए पनि सरकारले गरिब र बढी प्रभावित समुदायलाई आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन नसकेको अवस्था थियो ।
- राजमार्गहरू, पुलहरू ध्वस्त भएका कारण गाउँ र सहरबीचको सम्पर्क अवरुद्ध भएका त थियो नै काठमाडौँमा समेत खाद्यान्न तथा दैनिक आवश्यकताका साधनको आपूर्तिमा प्रतिकूल प्रभाव परेको थियो ।